

საქართველოს უფლების დაცვისას საქართველოს უფლების მოპოვების კეთილსინდისიერების მნიშვნელობის შეფასებით-სამართლებრივი ანალიზი

ზოია კაკულაშვილი

საქართველოს უნივერსიტეტის,
სამართლის სკოლის დოქტორანტი

რეზიუმე

ქართულ სამართალში, საკუთრების უფლების დაცვა უზრუნველყოფილია მთელი რიგი საკანონმდებლო ნორმებით. უპირველეს ყოვლისა კი გარანტირებულია საქართველოს კონსტიტუციით.

ნაშრომში აღნიშნულია, რომ პრაქტიკული მაჩვენებლებიდან გამომდინარე, კერძო ურთიერთობებში, ხშირია საკუთრების უფლების ხელყოფის ფაქტები, უფლების დაცვის საშუალებად კი, ძირითადად, სასამართლოები გვევლინება.

სამეცნიერო ნაშრომში ნაჩვენებია საკუთრების უფლების დაცვის მომცველი მარეგულირებელი ნორმების დახვეწის აუცილებლობის საჭიროება საქართველოში. შეფასებულია საკუთრების უფლების ხელყოფის შემთხვევები, სახელმწიფო ორგანოები კი ზოგ შემთხვევაში გაუმართლებელი აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის და დაუსაბუთებელი ეკონომიკური სარგებლის მქონე საინვესტიციო პროექტების ხელშეწყობის საბაბითა და ზოგ შემთხვევაში, კი, არასრულფასოვანი საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ჩარჩოთი სარგებლობენ და უგულვებელყოფენ მოქალაქეების ინტერესებს.

წინამდებარე სტატიაში ნაჩვენებია, რომ უმეტესად, სასამართლოც კი ვერ უზრუნველყოფს უფლებების აღდგენის მექანიზმის ფუნქციას. შესაბამისად, ძირითად გამოწვევად, კვლავ, საკუთრების ხელყოფის საფრთხეების შემცირება რჩება. დასკვნის სახით ჩამოყალიბებულია კონკრეტული რეკომენდაციები.

საკვანძო სიტყვები: საკუთრების უფლება, საკუთრების უფლების დაცვა, კეთილსინდისიერების პრინციპი

Comparative legal analysis of the significance of good faith for obtaining property rights in protection of property rights

In Georgian law, protection of property rights is ensured by a number of legislative norms. First of all it is guaranteed by the Constitution.

The article states that, based on practical indicators the cases of violation of property rights are very common in personal relationships. And the courts are mainly considered as the means for protecting the right.

The study provides the need to improve regulatory

norms related to the protection of property rights in Georgia. The work evaluates the cases of violation of property rights, and state authorities, in some cases, for unreasonable urgent public necessity and under the pretext of promoting investment projects of unsubstantiated economic benefits and in some cases, making use of inadequate legal and institutional frameworks and ignore the interests of citizens.

The present paper shows that in most cases, even the court could not provide a mechanism for restoration of rights. Therefore, the major problem is still to reduce the risks of property damage. In conclusion, the specific recommendations are outlined.

Сравнительно-правовой анализ важности добросовестности приобретения права собственности при защите права собственности

В грузинском праве защита права собственности обеспечена целым рядом законодательных норм. В первую очередь гарантирована конституцией Грузии.

В статье указано, что исходя из практических показателей во время частных взаимоотношений, часто наблюдаются факты нарушения права собственности, средствами же защиты прав, в основном, выступают суды.

В научном труде показана необходимость совершенствования в Грузии уровня норм, регулирующих защиту права собственности. Дана оценка случаев посягательства на право собственности, государственные органы же, в некоторых случаях способствуют инвестиционным проектам, имеющих необоснованную важность для общественных нужд и недокументированную экономическую пользу, в других же случаях пользуются несовершенными законодательными и институциональными рамками и игнорируют интересы граждан.

В настоящей статье показано, что в большинстве, даже суд не может обеспечить функцию восстановления прав. Соответственно, основным вызовом, опять же остается уменьшение опасности посягательства на собственность. В виде вывода сформулированы конкретные рекомендации.

შესავალი

საკუთრების უფლების დაცვა და კეთილსინდისიერების პრინციპის ურთიერთმიმართების გამოკვლევის აუცილებლობა განპირობებულია საკუთრე-

ბის უფლების დაცვის სიხშირესა და მის მასშტაბურობაზე, რაც, თავისთავად, გამომდინარეობს საკუთრების უფლების დაცვაზე მიმართვიანობის სიმრავლით, იქნება ეს საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატი, სხვადასხვა არასამთავრობო/უფლებადამცველი ორგანიზაციები, თუ სასამართლოები.

თითქმის ყველა ქვეყანა საკუთრების უფლებას იცავს, როგორც ეროვნული კანონით ისე საერთაშორისო შეთანხმებებით.

სხვა ქვეყნების სამართლის იურისდიქციის მსგავსად, საქართველოს სამართალიც ითვალისწინებს საკუთრების უფლების მოპოვების კეთილსინდისიერების მარეგულირებელ მექანიზმებს.

საერთო სამართლისა და კონტინენტური სამართლის იურისდიქციების ანალიზის საფუძველზე, ნაშრომში ნაჩვენებია საკუთრების უფლების დაცვის მომცველი მარეგულირებელი ნორმების ჩასწორების აუცილებლობას ქართულ კანონმდებლობაში.

I. საკუთრების უფლების მნიშვნელობის დახასიათება

საკუთრების უფლება განეკუთვნება იმ უფლებათა რიცხვს, რომელიც ოდითგანვე განიხილებოდა ნებისმიერი ფენის წარმომადგენელთა მიერ და, რომელიც კვლავ ინარჩუნებს აქტუალობას. შესაბამისად, საკუთრების უფლება ადამიანის ფუნდამენტურ უფლებათა რიცხვს განეკუთვნება. საკუთრება ზესახელმწიფოებრივი და წინარესახელმწიფოებრივი ადამიანის ბუნებითი უფლებაა, რომლის გარეშეც შეუძლებელია დემოკრატიული სახელმწიფოს არსებობა. საკუთრების უფლების დაცვა კანონის წინაშე მოქალაქეთა სამართლიან თანასწორობასა და გონს ეფუძნება^[1]. ჯერ კიდევ პლატონისა და არისტოტელეს მოქალაქეთა სამართლიანი თანასწორობის თეორია მოიცავდა ადამიანის მორალურ, სამართლებრივ, პოლიტიკურ და სოციალურ თანასწორობას^[2].

საკუთრების უფლება დამოუკიდებელი ცხოვრების ერთ-ერთ აუცილებელ ელემენტს წარმოადგენს^[3]. „საკუთრების უფლება ადამიანის არა მარტო არსებობის ელემენტარული საფუძველია, არამედ უზრუნველყოფს მის თავისუფლებას, მისი უნარისა და შესაძლებლობების ადეკვატურ რეალიზაციას, ცხოვრების საკუთარი პასუხისმგებლობით წარმართავს“. კერძო საკუთრება კი, როგორც ინსტიტუტი, საბაზრო ეკონომიკის ბირთვს წარმოადგენს. შესაბამისად, ის არის არა მხოლოდ მესაკუთრეებს შორის ეკონომიკური კონკურენციის, ასევე, დემოკრატიული სახელმწიფოს არსებობის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი წინაპირობა^[4].

სახელმწიფო არაა საკუთრების უფლების შემოქმედი და, ამიტომ, არც მისი გაუქმება ძალუძს. თუმცა, სახელმწიფოს შეუძლია უფლების გარკვეული საზღვრების დადგენა. აღნიშნული გამომდინარეობს სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპებიდან, ვინაიდან უფლებათა ურთიერთდაპირისპირე-

ბა თავისთავად გამორიცხავს უფლებათა აბსოლუტურობას^[5]. ჯერ კიდევ ჯონ ლოკი განიხილავდა სახელმწიფოს დიდ როლს საკუთრების უფლების დაცვისას. იგი მიიჩნევდა, რომ თავისუფლება, თანასწორობა და დამოუკიდებლობა სამართლებრივად უნდა ყოფილიყო დეკლარირებული. იგი მიიჩნევდა, რომ „უტყუარი ნიშანი სამოქალაქო საზოგადოების არის ის, რომ თვითოეულ ინდივიდს უნდა გააჩნდეს უფლება, რომ ისარგებლოს სამართლის ბუნებით და დაიცვას მისი საკუთრება“^[6].

საქართველოს კონსტიტუციის 21-ე მუხლის პირველი ნაწილის მიხედვით „საკუთრების უფლება ალიარებული და ხელშეუვალია“.

ადამიანის საკუთრების უფლების ალიარება დაცვის გარანტიის ალიარებასაც ნიშნავს. შესაბამისად, საკუთრების დაცვა იმავდროულად წარმოადგენს პიროვნების დაცვას^[7]. სამოქალაქო კოდექსი მიზნად ისახავს უზრუნველყოს სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობა^[8], ამავედროულად ეს მხოლოდ კანონის კი არა, სახელმწიფოს მიზანსაც წარმოადგენს. მისი ფუნქცია სწორედ ისაა, რომ შექმნას საკუთრების თავისუფალი განვითარებისა და დაცვის გარანტიები^[9]. სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობისათვის, კი, უმთავრესია კეთილსინდისიერების პრინციპის დაცვა. მოცემული არამარტო საქართველოს, არამედ ევროპული კანონმდებლობის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს პრინციპს წარმოადგენს.

II. კეთილსინდისიერების პრინციპის დახასიათება

ქართულ სამართალში კეთილსინდისიერების პრინციპი გერმანული კერძო სამართლის რეცეპციის გზით მოხვდა. იგი ალიარებულია, როგორც თანამედროვე კერძო სამართლის საციცოცხლოდ მნიშვნელოვანი კომპონენტი^[10]. საკუთრების თვისება სწორედ იმაშია, რომ ნივთის ამა თუ იმ პირზე კუთვნილებას უნდა აცნობიერებდეს არა მარტო ამ ნივთის მფლობელი, არამედ ყველა დანარჩენი მესამე პირი. აღნიშნულ დამოკიდებულებაში მესაკუთრე უფლების სუბიექტია, მესამე პირი კი ვალდებულების სუბიექტი. საკონსტიტუციო სასამართლომ ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში განმარტა, რომ „საკუთრების უფლების განხორციელებამ არ უნდა დაარღვიოს სხვათა უფლებები და თავისუფლებები, ხოლო საკუთრების სარგებლობა იმავდროულად უნდა ემსახურობდეს საერთო კეთილდღეობას, თუ ეს მოთხოვნები არ სრულდება ან არსებობს კანონმდებლობით გათვალისწინებული სხვა სათანადო გარემოებანი, მაშინ საქართველოს კონსტიტუცია არ გამორიცხავს საკუთრების უფლების შეზღუდვას“^[11]. დემოკრატიული, სამართლებრივი და სოციალური სახელმწიფოს ეკონომიკური სიძლიერე სწორედ საკუთრების უფლების პატივისცემასა და დაცვას ეყრდნობა^[12]. შესაბამისად, საკუთრების უფლება მაქსიმალურად უნდა იყოს დაცული.

კეთილსინდისიერების პრინციპი სამოქალაქო კოდექსის პირველი წიგნის ზოგადი დებულებე-

ბით არის განმტკიცებული - „სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილენი ვალდებული არიან კეთილსინდისიერად განახორციელონ თავიანთი უფლებები და მოვალეობანი“ (სსკ-ის მე-8 მუხლის მესამე პუნქტი). აღნიშნული პრინციპის სისტემურად ზოგად დებულებებში განმტკიცება გულისხმობს მის უნივარსალობას და გავრცელებას მთლიანად კერძო სამართალზე^[13].

კეთილსინდისიერების პრინციპი „თაღლითობის განზრახვისაგან თავისუფლებას“ (Simpson & Weiner, 1989)¹⁴ განსაზღვრავს. კეთილსინდისიერების კრიტერიუმს წარმოადგენს პატიოსნება (ჰონესტე), რომელიც სუბიექტური სულიერი მდგომარეობითაა განპირობებული. იგი, ასევე, აერთიანებს სამართლიანობისა (fairness) და გონივრულობის (რეასონაბლენეს) ცნებებს, რომლებიც თავისთავადაა დაკავშირებული ობიექტურ მოქმედებათა მდგომარეობის განსაზღვრებასთან. თუმცა, უნდა ვაღიაროთ, რომ აღნიშნული კრიტერიუმების დანიშნულებანიც ისევე, როგორც კეთილსინდისიერების პრინციპის დანიშნულება, მეტისმეტად ბუნდოვანია და უფრო ღრმა განმარტებას საჭიროებს^[15, 16].

ზოგი ავტორი კეთილსინდისიერების პრინციპს ნორმას უწოდებს, ზოგი -სამართლებრივ პრინციპს, ზოგი - სტანდარტული ქცევის წესს, დაუნერვლი სამართლის წყაროს, ზოგად დათქმას, უმაღლეს ნორმას^[17], მეფურ მუხლს^[18], ნორმათა დედოფალს, თუმცა, დავას არ იწვევს ის ფაქტი, რომ კეთილსინდისიერების პრინციპი არ არის ისეთი ნორმა, რომელიც მსგავსია სხვა ნორმათა უმეტესობისა^[19]. იგი დამოკიდებული უნდა იქნეს საქმის ფაქტობრივ გარემოებებზე, რომელთა მიმართაცაა იგი გამოყენებული და აუცილებლად დაკონკრეტების მეთოდის გამოყენებით უნდა დადგინდეს^[20].

კეთილსინდისიერების პრინციპი bona fides რომის სამართლიანად იღებს სათავეს. თავდაპირველად, ტერმინი bona fides საქმიან ურთიერთობებში გამოიყენებოდა, რომელიც მხარეების მიერ პირობისა და მიცემული სიტყვის დაცვას ნიშნავდა. წინააღმდეგ შემთხვევაში დაზარალებულ მხარეს უფლება ჰქონდა კონტრაჰენტისათვის პრეტენზია წაეყენებინა და ვალდებულების აღსრულება იძულებით სარჩელის საფუძველზე მოეთხოვა^[21]. XI-XII საუკუნეებში კეთილსინდისიერების მნიშვნელობა კიდევ უფრო გაიზარდა და მოსამართლეების მიერ ხელშეკრულებათა განმარტებისას და კანონთა კორექტირების მიზნით გამოიყენებოდა^[22]. შუა საუკუნეების კეთილსინდისიერების პრინციპი ერთიან ევროპულ სამართალში წმინდა მატერიალურ-სამართლებრივ ნორმად გარდაიქმნა და სამართლიანობისა და თანასწორობის ცნებაში გაერთიანდა, რითაც უფრო ფართო მნიშვნელობა მოიპოვა.

თანამედროვე დროში, კეთილსინდისიერების ვალდებულება იმპლემენტირებულია, როგორც საერთაშორისო კოდიფიკაციებში^[23, 24, 25, 26], რომელთა დებულებებიც სამართლებრივ ურთიერთობებში მონაწილე მხარეებს ავალდებულებს იმოქმედონ

კეთილსინდისიერების პრინციპის შესაბამისად, ისე ნაციონალურ კოდიფიკაციებში, სამოქალაქო კოდექსებშია იმპლემენტირებული^[27, 28], სადაც კეთილსინდისიერების პრინციპი, ურთიერთობის მხარეებს, უპირველესად, საყოველთაოდ აღიარებული კეთილსინდისიერების ვალდებულების დაცვას უნდა ემსახურებოდნენ.

კოდიფიკაციების ეპოქაში ყველაზე დიდი გავლენა bona fides-მ გერმანიის სამოსამართლო აზროვნების ჩამოყალიბებასა და სამართალგანვითარების პროცესზე მოახდინა. კეთილსინდისიერების პრინციპი აღიარებულ იქნა „სამეფო ნორმად“, რომლის ამოცანაც გერმანიის მთელი სამართლის „მორალიზაცია“ იყო. იგი მოქმედებს, როგორც „სუპერნორმა“, რომელიც სხვა დანარჩენი სამართლის ნორმების მოდიფიცირებასაც ახდენს^[29]. იგი მორალურ სტანდარტებთანაა დაკავშირებული. ერთის მხრივ ის არის მორალური სტანდარტი, რომელიც ნიშნავს გულწრფელობას, სინდინდეს, მიუკერძოებლობას, ობიექტურობას, სამართლიანობას, ერთგულებას და სხვა, გამომდინარე მისი გერმანული პროტოტიპის დეფინიციიდან Treu und Glauben, სადაც Treu ნიშნავს ერთგულებას, ლოიალურობას^[21], ხოლო Glauben რწმენას, ნდობას^[21]. თუმცა, პრაქტიკაში მისი განმარტება უფრო ფართო მნიშვნელობის მატარებელია, ვიდრე მთლიანობაში აღებული აღნიშნული ცნებები. მეორეს მხრივ – ეს არის კარიბჭე, რომლის გავლითაც მორალური ღირებულებები სამართლად იქცევა^[30].

კეთილსინდისიერება არა მხოლოდ ეთიკური და მორალური პრინციპია, არამედ სამართლებრივი დოქტრინაა. იგი ნების ავტონომიის პრინციპსა და კანონის სიტყვასიტყვით ნებას უპირისპირდება. იგი საშუალებაა მოუწესრიგებელი ცხოვრებისეული სფეროების ახალი ეთიკური და სოციალური სტანდარტების შესაბამისად მოწესრიგებისათვის და მისი ფუნქციაა, როგორც სამართლის საშუალებით სამართალის დაცვა, ისე სამართლებრივი ურთიერთობების მორალიზებით გამოიხატულებას^[31].

„კეთილსინდისიერების დოქტრინა გახლავთ ანტითეზისი ფორმალიზაციისა და პოზიტივიზმისა“^[32]. კონტინენტური ევროპის კეთილსინდისიერების პრინციპი უზრუნველყოფს მხარეთა მოლოდინს, მხარეთა ქცევისადმი მორალური ევოლუციის უზრუნველყოფით^[33]. აქვე, გასათვალისწინებელია ის ფაქტიც, რომ აღნიშნული პრინციპი თანმხლებია სოციალურად სასურველობისა და სამართლიანობის უფლებაუნარიანობის ნაკლებობისა^[34, 35].

III. საერთო სამართლისა და კონტინენტური სამართლის იურისდიქციები

სამეცნიერო ნაშრომი არ მოიცავს უძრავ და მოძრავ რეგისტრირებულ ქონებაზე უფლების მოპოვებას. ინტერესები ფოკუსირებული იქნება მოძრავ ნივთებზე, რომლებიც არ არიან რეგისტრირებული საჯარო ან სხვა კერძო ჩანაწერებში. ზოგადად, მოძრავი

ნივთების შეძენისას საკუთრების უფლების მოპოვების კეთილსინდისიერების მომცველი ნორმების ძირითადი დანიშნულება „ეფექტური მომსახურებაა“, რადგანაც ადგილი აქვს რისკის განაწილებას ორ უდანაშაულო მხარეს შორის. არსებობს მესაკუთრე, რომელსაც მოპარეს ნივთი ან გარკვეული მიზეზების გამო დაკარგა ნივთზე მფლობელობა და არსებობს მყიდველი, რომელმაც აღნიშნული ნივთი შეიძინა კეთილსინდისიერად. შესაბამისად, ორი უდანაშაულო მხარე იბრძვის საკუთრების უფლების დასაცავად. საკუთრების უფლების დაცვის მომცველი მარეგულირებელი ნორმები სხვადასხვა სამართლის სისტემებში განსხვავებულია, თუმცა კეთილსინდისიერების მნიშვნელობას ყველა ერთხმად აღიარებს.

ინგლისის სამართლის შესაბამისად, ნორმატიულ წყაროს, რომელიც მოიცავს მოძრავი ნივთების შეძენისას საკუთრების უფლების მოპოვების კეთილსინდისიერებას წარმოადგენს Sale of Goods Act 1979 (SGA). SGA-s 21(1) აცალიბებს ზოგად წესს: „თუ ნივთები გაყიდულია იმ პირის მიერ, რომელიც არ არის ნივთის მესაკუთრე და არც აღნიშნულის უფლებამოსილება გააჩნდა, მყიდველი ვერ მოიპოვებს უკეთეს საკუთრების უფლებას ნივთზე ვიდრე გააჩნდა გამყიდველს, თუ, ნივთის მესაკუთრე არ გამორიცხავს თანხმობას და არ უარყოფს ნივთის გაყიდვისას გამყიდველის უფლებამოსილებას.“ აღნიშნული ზოგადი ნორმა ცხადყოფს, რომ წესები ინგლისში the “original ownership rule” (იურიდიულ ლიტერატურაში, ასევე, ცნობილია, როგორც the “nemo plus iuris” principle), the “nemo dat rule”) – მესაკუთრეს უფლებების დაცვას ემსახურება. თუმცა, ინგლისის სამართალი აღნიშნული ზოგადი ნორმის მიმართ მრავალ გამონაკლისს მოიცავს, რომელიც კეთილსინდისიერ მყიდველს იცავს და რეგულაციას ბევრად უფრო დაბალანსებულს ხდის: The doctrine of estoppel - თუ მესაკუთრე დაარწმუნებს შემძენს, რომ გამყიდველი ფლობდა ნივთის გადაცემის უფლებამოსილებას, მყიდველს შეუძლია საკუთრების უფლების მოპოვება ნივთზე მიუხედავად იმისა, რომ გამყიდველი არ იყო მესაკუთრე; sale under voidable title - შემძენი მოიპოვებს საკუთრების უფლებას, თუ კეთილსინდისიერად მოქმედებდა და არ იცოდა პირველი მყიდველის არსებობის შესახებ; buyer in possession after sale - თუ ნივთის შემძენს ჯერ არ მოუპოვებია საკუთრების უფლება ნივთზე და ისე გადასცემს მას, კეთილსინდისიერი შემძენი მოიპოვებს ნივთზე საკუთრების უფლებას თუ მან არ იცოდა ნამდვილი საკუთრების უფლების შესახებ^[36, 37]

აშშ-ის იურისდიქცია ნემო დატ რულე-ის გამოვლინებაა. The UCC 2-403(1) (Uniform Commercial

Code) თანახმად, ნივთის მყიდველი მოიპოვებს საკუთრების ყველა იმ უფლებამოსილებას, რომელიც გააჩნდა ნივთის გადამცემს შეზღუდული ინტერესების გათვალისწინებით. UCC, ასევე, მოიცავს ზოგადი ნორმის მიმართ გამონაკლისებს: The voidable title rule, რომლის თანახმად, თუ მესაკუთრე გარიგებისას ნაქეზებულია (თაღლითობის ან მოტყუების საფუძველზე), რომ გადასცეს ნივთი, მიმღები მოიპოვებს საკუთრების უფლების გადაცემის უფლებამოსილებას კეთილსინდისიერი მყიდველის მიმართ; The entrustment rule, რომლის თანახმად, თუ მესაკუთრე მიანდობს ნივთს მოვაჭრეს, მყიდველის მიმართ ფლობს საკუთრების უფლების გადაცემის უფლებამოსილებას.

გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 932(1)-ე მუხლი არეგულირებს არაუფლებამოსილი პირის მიერ მოძრავი ნივთების გაყიდვისას მოძრავ ნივთებზე საკუთრები უფლების მოპოვების კეთილსინდისიერებას. აღნიშნული მუხლი უზრუნველყოფს შემძენის, რომელიც მოქმედებდა კეთილსინდისიერად, უფლებამოსილებას მოიპოვოს ნივთზე საკუთრები უფლება, იმ შემთხვევაში თუ მართალია გამყიდველს არ გააჩნია ნივთის გადაცემის უფლებამოსილება თუმცა, ფლობს მესაკუთრისაგან გადაცემულ მფლობელობით უფლებამოსილებას^[38]. მუხლი 932(2) კი განსაზღვრავს კეთილსინდისიერებას (good faith, germanulad: guter Glaube), სადაც განმარტავს, რომ „მყიდველი არ მოქმედებს კეთილსინდისიერად (in good faith), თუ მან იცის ან გულგრილობის საფუძველზე არ იცის (ფაქტობრივი გარემოებების საფუძველზე უნდა სცოდნოდა), რომ მოძრავი ნივთი არ ეკუთვნოდა გამყიდველს.

ავსტრიის სამართალში შესაბამისი ნორმები მფარველობს კეთილსინდისიერ შემძენს, თუ, მან შეიძინა ნივთები საჯარო აუქციონზე, ან ბიზნესის ჩვეული მსვლელობისას ან საკუთრების მინდობის შემთხვევაში^[39]. აღნიშნულის თანახმად უმნიშვნელოვანეს ელემენტს ნივთის “source” (გაყიდვების არხი, წყარო) წარმოადგენს, მას შემდეგ, თუ კეთილსინდისიერმა მყიდველმა ნივთი სანდო წყაროდან შეიძინა, მას შეუძლია დარჩეს ნივთის მესაკუთრედ. ავსტრიული სამართალი, კეთილსინდისიერი შემძენის მიმართ, მიიჩნევს, როგორც ერთ-ერთი ყველაზე დამცველი იურისდიქცია.

შვეიცარიის სამოქალაქო კოდექსის თანახმად საკმაოდ ხანგრძლივი პერიოდია (ხუთი წელი), რომლის განმავლობაშიც მესაკუთრეს გააჩნია ნივთის გამოთხოვის უფლებამოსილება. თუ ნივთი შეძენილია საჯარო აუქციონზე ან სხვაგვარად ბაზარზე, ან მოვაჭრესაგან, რომელიც ვაჭრობს მსგავსი ნივთებით მისი საქმიანობის ჩვეული მსვლელობისას, ნაყიდი ნივთის ღირებულება აუნაზღაურდება კეთილსინდისიერ მყიდველს^[40]. აღნიშნული წესი, მიუხედავად იმისა, რომ არ არის უნიკალური (მსგავსი წესებია საფრანგეთში, ესპანეთში და უნგრეთში და ა.შ.)⁴¹ მოიცავს ერთ-ერთ უხანგრძლივეს პერიოდს, როდესაც მესაკუთრეს შეუძლია გამოითხოვოს

ნივთი.

DCFR მოიცავს წესების ნაკრებს მოძრავ ნივთებზე საკუთრების უფლების მოპოვების კეთილსინდისიერებასთან დაკავშირებით პირისაგან, რომელსაც არ გააჩნდა საკუთრების უფლება ან საკუთრების გადაცემის უფლებამოსილება^[42]. აღნიშნული წესების თანახმად, კეთილსინდისიერი მყიდველს შეუძლია საკუთრების უფლების მოპოვება გამყიდველისაგან, რომელსაც არ გააჩნდა საკუთრების უფლების გადაცემის უფლებამოსილება, თუ განსაზღვრული პირობებია შესრულებული (მაგ.: თუ მყიდველი მოიპოვებს საკუთრებას ღირებულებით საფუძველზე ის მოქმედებს კეთილსინდისიერად და ა.შ). თუმცა, მოპარულ ნივთებზე ვერ მოიპოვებს საკუთრების უფლებას კეთილსინდისიერი მყიდველი თუ მან მოძრავ ნივთებზე საკუთრების უფლება არ მოიპოვა ნივთის გადამცემის მიერ ბიზნესის ჩვეულებითი მსვლელობისას. მოპარული კულტურული ობიექტების შეძენისას საკუთრების უფლების მოპოვების კეთილსინდისიერება სრულიად გამორიცხულია.

IV. საკუთრების უფლების დაცვისა და კეთილსინდისიერების მნიშვნელობის ურთიერთმიმართება საქართველოში

სხვადასხვა ქვეყნების შედარებით-სამართლებრივი ანალიზი ცხადყოფს, რომ უმეტესწილად, სხვადასხვა სამართლის იურისდიქციები მესაკუთრეს უფლებების დაცვისკენაა მიმართული, თუმცა ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ ყველა მათგანი აღიარებს კეთილსინდისიერი შემძენის უფლებამოსილებას. ქართული კანონმდებლობის შესაბამისად მესაკუთრეს სავინდიკაციო სარჩელის საფუძველზე შეუძლია ნივთის უკანონო მფლობელობიდან დაბრუნება. სავინდიკაციო სარჩელის განხორციელების შედეგი, კი, დამოკიდებულია თუ რა სახის არამართლზომიერი მფლობელობა მოპასუხე არამართლზომიერი მფლობელობა თავის მხრივ შეიძლება იყოს კეთილსინდისიერი და არაკეთილსინდისიერი. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 159-ე მუხლის თანახმად არეულია კეთილსინდისიერებისა და მართლზომიერების ცნებები. არასწორია დებულება, რომ კეთილსინდისიერია მფლობელი, რომელიც ნივთს მართლზომიერად ფლობს^[43]. დაუშვებელია მართლზომიერებისა და კეთილსინდისიერების ერთმანეთთან გაიგივება^[43].

კეთილსინდისიერებისა და არაკეთილსინდისიერების საკითხი დგება უკანონო მფლობელობის შემთხვევაში, ისინი სუბიექტური ცნებებია, ხოლო მართლზომიერება ობიექტური, პირს აქვს ან არ აქვს მფლობელობის საფუძველი^[44]. არსებობს მოსაზრებაც, რომ სსკ-ის 159-ე მუხლში მითითებული „მართლზომიერება“ უნდა გაიგივდეს, როგორც სუბიექტური ცნება მფლობელის წარმოდგენაში არსებული ფაქტი. 159-ე მუხლის ხარვეზი სწორდება 187-ე მუხლის დანაწესით (პირველი ნაწილის მეორე წინადადება): „... კეთილსინდისიერად არ ჩაითვლება შემძენი თუ

მან იცოდა ან უნდა სცოდნოდა, რომ გამსხვიებული არ იყო მესაკუთრე“. ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში კი აღნიშნული საკითხისადმი არაერთგვაროვანი მიდგომაა. ზოგჯერ მართლზომიერებისა და კეთილსინდისიერების ცნებები გაიგივებულია, ზოგჯერ კი განმარტების საფუძველზე არის ხარვეზი აღმოფხვრილი^[45]. არამართლზომიერი მფლობელობის დაყოფის კრიტერიუმში მფლობელის სუბიექტური დამოკიდებულებაა მფლობელობის შეძენის სამართლებრივი საფუძვლისადმი. სანითო სამართალში მოქმედებს კეთილსინდისიერების პრინციპი სუბიექტური გაგებით. მასში ვლინდება მფლობელის დამოკიდებულება სინამდვილისადმი, რაც ფაქტობრივი გარემოებების ცოდნა-არცოდნასთან, აღქმასთან არის დაკავშირებული. ვალდებულებით სამართალში, კი, კეთილსინდისიერების პრინციპი ობიექტური გაგებისაა, რაც პირის ქცევის შეფასებას, ურთიერთობის ხასიათიდან გამომდინარე, გულისხმობს. ვინდიკაციის პრინციპიდან განსხვავებით დამკვიდრდა პრინციპი, რომელსაც ვინდიკაციის შეზღუდვის წესი ეწოდება. ამ დროს კანონი უპირატესობას კეთილსინდისიერი შემძენს ანიჭებს. აღნიშნული წესი მთელ რიგ გარემოებებთანაა დაკავშირებული: შემძენი კეთილსინდისიერია, დადებულია გარიგება, გარიგება სასყიდლიანია, შემძენისათვის ნივთის ფაქტობრივი გადაცემულია, ნივთი გამოსულია მართლზომიერი მფლობელის ხელიდან მისი ნებით. სსკ-ის 187-ე მუხლის განმარტების საფუძველზე, გონივრული განმარტების შედეგად, იკვეთება, რომ ის მოიცავს ვინდიკაციის შეზღუდვის წესს. თუმცა ნორმა ხარვეზულია და შესწორებას ითვალისწინებს. 187-ე მუხლის თანახმად „შემძენი ხდება ნივთის მესაკუთრე მაშინაც, როცა გამსხვიებული არ იყო ნივთის მესაკუთრე, მაგრამ შემძენი ამ ფაქტის მიმართ კეთილსინდისიერია“ არ არის მართებულად ჩამოყალიბებული. შედეგად, გამსხვიების არაუფლებამოსილების საფუძველზე განხორციელებული ნებისმიერი განკარგვა კანონიერი იქნება და კეთილსინდისიერი შემძენი ყოველთვის მოიპოვებს საკუთრების უფლებას და შესაბამისად არც იარსებებდა ვინდიკაციის უფლებამოსილება. რაც შეეხება აღნიშნული მუხლის მეორე ნაწილს, რომლის ფუნქციას დაკონკრეტებაა, ფორმულირება აქაც არასწორია - „მოძრავი ნივთის შემძენი ვერ იქნება კეთილსინდისიერი, თუ მესაკუთრემ ეს ნივთი დაკარგა, მოჰპარეს, ან მისი ნების წინააღმდეგ სხვაგვარად გავიდა მისი მფლობელობიდან, ანდა თუ შემზენმა ისინი უსასყიდლოდ მიიღო.....“. ამ შემთხვევაში უარყოფილია კეთილსინდისიერების სამოქალაქო სამართლებრივი არსი, რაც გულისხმობს პირის სუბიექტურ დამოკიდებულებას ნივთის შეძენის სამართლებრივი საფუძვლისადმი, რაც ამავე მუხლის პირველი წინადადების მეორე ნაწილში სწორად არის გადმოცემული: „...კეთილსინდისიერად არ ჩაითვლება შემძენი, თუ მან იცოდა ან უნდა სცოდნოდა, რომ გამსხვიებული არ იყო მესაკუთრე.....“^[46]

მოდრავი ნივთების შეძენისას საკუთრების უფლების მოპოვების კეთილსინდისიერების შესახებ არსებული კვლევები ადასტურებს, რომ კანონმდებელი ცდილობს იპოვოს ბალანსი მესაკუთრესა და კეთილსინდისიერ შემძენს შორის ინტერესებისა. უმეტეს შემთხვევაში, რეკომენდაცია nemo plus iuris-ის წესზე მიუთითებს, იმ დროს როცა განსხვავებული გამოწვევები გათვალისწინებული კეთილსინდისიერი მყიდველის სასარგებლოდ. ზოგადად, მოპარული ნივთების კეთილსინდისიერი მყიდველი ნაკლებადაა დაცული შედარებით იმ ნივთების მყიდველისა, რომელმაც ნივთი არაუფლებამოსილი პირისაგან შეიძინა. გარდა ამისა, ზოგ შემთხვევაში, მესაკუთრეს გააჩნია უფლებამოსილება ნივთის გამოთხოვისა, ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებამოსილებასთან ერთად.

რაც შეეხება ვინდუკაციის შეზღუდვის წესს, კონტინენტური ევროპის სამოქალაქო სამართლებრივი დოქტრინისა და პოზიტიური სამართლის თანახმად, სავინდუკაციო სარჩელის მოქმედების ფარგლების გათვალისწინებით 187-ე მუხლის მეორე ნაწილში ხარვეზი უნდა შესწორდეს.

გამომდინარე კეთილსინდისიერების სუბიექტური ბუნებისა კეთილსინდისიერია მფლობელი, რომელმაც არ იცოდა და არც შეეძლო სცოდნოდა თავისი ფაქტობრივი ბატონობის უკანონობის შესახებ. შესაბამისად, ობიექტური დამოკიდებულება, ნივთისადმი უკანონო ფაქტობრივი ბატონობის შესახებ, არასამართლიანია. აღნიშნულს ისიც ამტკიცებს, რომ კეთილსინდისიერებისა და მართლზომიერების ერთმანეთთან გაიგივება წინააღმდეგობაში მოდის 187-ე მუხლის პირველი პუნქტის მეორე და მესამე წინადადებასთან, რომელიც კეთილსინდისიერი შემძენის უფლებების დაცვას ემსახურება. უპრიანია 159-ე მუხლი ახლებურად ჩამოყალიბდეს.

კეთილსინდისიერების არსებობა დამოკიდებულია მესაკუთრის მფლობელობიდან ნივთის გამოსვლის წესზე. შესაბამისად, 187-ე მუხლის პირველი ნაწილის პირველი წინადადება უნდა შესწორდეს და განისაზღვროს ნივთის გადაცემის ბუნება. თუ ნივთი მესაკუთრის მფლობელობიდან მისი ნებითაა გასული სამართლებრივი შედეგი კეთილსინდისიერი შემძენის სასარგებლოდ უნდა გადაწყდეს, რადგან ნივთის მფლობელობიდან მესაკუთრის ნებით გასვლის შედეგად, პასუხისმგებლობის ტვირთიც მესაკუთრეზე უნდა იყოს მიმართული.

1 გარიშეული მ., ხოფერია მ. რომის სამართლის საფუძვლები. ლეტრივედ 08.03. 2016 .

http://oldtbatpeal.court.ge/upload/r_1258.pdf

2 Conceptions of Equality/Plato, Aristotle and additions. (n.d.). Retrieved 2016 08 03 from <http://pegasus.cc.ucf.edu/~stanlick/equality1.html>

3 ლაფაჩი ე. უძრავ ნივთებზე ქონებრივი უფლების რეგისტრაციის პრინციპები ქართული და გერმანული კანონმდებლობის იხედვით. სამართლის ჟურნალი , 61. 2013

4 1/2/384 . საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო. 02.07.2007 .

5 კორკელია კ.. ადამიანის უფლებათა დაცვა: მიღწევები და გამოწვევები. სტატიათა კრებული. თბილისი.2012

6 Donald L. Doernberg. We the People: John Locke, Collective Constitutional Rights, and Standing to Challenge Government Action. January 1985. Volume 73, Issue 1, Article 2. California Law Review <http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2069&context=californialawreview>

7 ჭანტურია ლ. „უძრავი ნივთების საკუთრება“ მეორე გამოცემა, გამომცემლობა სამართალი. თბილისი 2001. გვ. 111

8 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი მე-9 მუხლი (2012 წლის მდგომარეობით)

9 ზოიძე ბ. „ქართული სანივთო სამართალი“ თბილისი 2003, გვ. 93

10 Zimmermann R., Whittaker S., Good Faith in European Contract Law, Cambridge,2000, 8

11 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება N1/51 თბილისი, 21 ივლისი, 1997.

12 საქართველოს საკონსტიტუციოსასამართლოს გადაწყვეტილება №2|1-370, 384 , 390, 402, 404. 18 მაისი, 2007.

13 კერესელიძე დ., კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, თბილისი 2009, 92

14 Simpson, J. & Weiner, E. (1989 eds), The Oxford English Dictionary (2nd ed.) vol 2, Clarendon Press, Oxford. p. 379.

15 Mitchell, A.D, Good faith in WTO dispute settlement. Melbourne Journal of International Law. vol. 7, p. 2006. 340. <http://www.worldtradelaw.net/articles/mitchellgoodfaith.pdf>

16 <http://www.austlii.edu.au/au/journals/MelbJIL/2006/14.html>

17 Lando, O. (2001). Salient features of the principles of european contract law: A comparison with the UCC. Pace International Law Review, pp. 339-340

18 ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ. , საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე - ვალდებულებითი სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბი-

ლისი, გამომც. სამართალი, გვ. 271. 2001.

19 იოსელიანი ა. კეთილსინდისიერების პრინციპი სახელმეკრულებო სამართალში (მედარებით სამართლებივი გამოკვლევა), სასემინარო ნაშრომი, 2007. გვ. 32

20 Schlechtriem, P. (1997). Good faith in German law and in international uniform laws. Centro di Studi e Ricerche di Diritto Comparato e Straniero, SAGGI, CONFERENZE E SEMINARI 24. Published in

<http://servizi.iit.cnr.it/~crdcs/crdcs/slechtriem.htm>

21 Zimmermann, R. The law of obligations: Roman foundation of the civilian tradition. Great Britain: Oxford, University Press, 2005. p. 667 http://books.google.ge/books?id=iFIT_NsmE7MC&printsec=frontcover&hl=en#

22 Zimmermann, R., & Whittaker, S.. Good Faith in European Contract Law. United Kingdom. Cambridge, University Press, 2000. p.26. <http://books.google.ge/books?id=B4AvUL3Xq7EC&printsec=frontcover&dq=Zimmermann++the+good+faith+in+European+contract+law&hl=en&cd=1#v=onepage&q=&f=false> 05.04.2016

23 ვენის 1980 წლის საერთაშორისო საქონლის საერთაშორისო ნასყიდობის ხელშეკრულებათა შესახებ კონვენციის 7.1-ე მუხლი –

United Nations Convention on Contracts the International Sales of Goods (1980) [CISG]. <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/treaty.html>

24 UN Charter, art 2(2). Published in <http://www.un.org/en/documents/charter/index.shtml>.

25 Uniform Commercial Code, article 1, part 3, § 1:304. Published in

http://www.lexinter.net/LOTWVers4/uniform_commercial_code.htm

26 OAS Charter, chapter II, article 3(c). Published in

http://www.oas.org/dil/treaties_A41_Charter_of_the_Organization_of_American_States.htm#ch2.

27 გარმანიის სამოქალაქო კოდექსი –

German Civil Code - Bürgerliches Gesetzbuch, [Book 2: Law of Obligations](#) (Schuldrechtsmodernisierungs-gesetz), § 242 <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/BGB.htm#b2>

28 საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსი –

Civil Code, Book III, Title III, Chapter III, Art.1134 http://www.lexinter.net/ENGLISH/civil_code.htm

29 Lando, O. (2001). Salient features of the principles of european contract law: A comparison with the UCC, International Law Review, p. 352. Published in <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/lando.html#iib> (2001, Last updated: September 5, 2002). bolo naxva 05.04.2016

30 Hesselink, M. W. (1998). Good faith, towards a european civil code. 2 ed., The Hague/London/Boston (Kluwer Law International), p. 288

31 Summers, R. S. (1968). “Good faith” in general contract law and the sales provisions of the uniform commercial code. *Virginia Law Review*. 54. pp. 195-198

32 Sim, D.. A general introduction to the concept of good faith. in Maggi, M. (2004). Review of the convention of contracts for the international sales of goods (CISG) 2002-2003. published: Kluwer Law International. Printed in the Netherlands. p. 28.

[http://books.google.ge/books?id=Kp5kYHecqZIC&pg=PA27&lpg=PA27&dq=John+Klein,+Good+Faith+in+International+Transactions,+15+LIVERPOOL+LAW+REVIEW+\(1993\)&source=bl&ots=zKhPRPmZZ6&sig=iuQjpv7aj58cFWFuRaUUnlmtFU&hl=ka&ei=p8xS8TbMpSB_QaD253vAw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=9&ved=0CB0Q6AEwCA#v=onepage&q=&f=false](http://books.google.ge/books?id=Kp5kYHecqZIC&pg=PA27&lpg=PA27&dq=John+Klein,+Good+Faith+in+International+Transactions,+15+LIVERPOOL+LAW+REVIEW+(1993)&source=bl&ots=zKhPRPmZZ6&sig=iuQjpv7aj58cFWFuRaUUnlmtFU&hl=ka&ei=p8xS8TbMpSB_QaD253vAw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=9&ved=0CB0Q6AEwCA#v=onepage&q=&f=false)

33 Nicholas B. The French law of contract. Publisher: Clarendon Press. Place of Publication: Oxford.pp.20-22,48. 1992, 2nd ed

34 Peel E. The law of Contract, 12th ed., London, Sweet & Maxwell, 2007. pp. 2-3

35 Treitel E. “Contract: in general” in Burrows A. (Ed.). Oxford, Oxford University Press, 2007.pp. 624-625

36 Elham Balavar (2014), The Doctrine of Nemo Dat Quod Non Habet and Its Exceptions J. Appl. Environ. Biol. Sci., 4(5)7-14, [http://www.textroad.com/pdf/JAEBS/J.%20Appl.%20Environ.%20Biol.%20Sci.,%204\(5\)7-14.%202014.pdf](http://www.textroad.com/pdf/JAEBS/J.%20Appl.%20Environ.%20Biol.%20Sci.,%204(5)7-14.%202014.pdf)

37 ‘The Nemo Dat Rule: A Balancing Act’ <http://www.undergraduatelibrary.org/system/files/1027.pdf>

38 the German Civil Code §929 (“the owner delivers the thing to the acquirer and both agree that ownership is to pass”).

39 the Austrian Civil Code §367

40 the Swiss Civil Code §1466

41 the Hungarian Civil Code §118(2)

42 Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference (DCFR) Outline Edition. http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfir_outline_edition_en.pdf

43 ზოიძე ბ., ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში, თბ. 2005, გვ.250

44 ჭეჭელაშვილი ზ., რამდენიმე ხარვეზი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში, ჟურნალი „სამართალი“, №11-12, 2002, გვ. 70-71

45 სუსგ №3კ 1474-02, 18.02.2003, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადანყვეტილებანი სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეებზე, 2003, №4, 965; სუსგ №ას 1263-1503-05, 27.04.2006, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადანყვეტილებანი სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეებზე, №1, 2006,18

46 ქოჩიაშვილი ქ. მფლობელობისა და საკუთრების ურთიერთმიმართება საკუთრების დაცვის ქრილში. მართლმსაჯულება და კანონი, №3(30)11, 2011. გვ. 78